

Over de „Nederlandse” goudplevieren

Door P. Boer Jr.

Wakker geschud door de achteruitgang van vele broedvogels in Nederland, werken vele ornithologen nu aan overzichten van de aantallen broedvogels in Nederland of gedeelten hiervan.

De achteruitgang van de doortrekkende en overwinterende vogels raakt wat in het vergeetboekje. Wel wordt er „en passant” gesproken over „een achteruitgang”, in enkele artikels van recente datum. De achteruitgang van roek en bonte kraai b.v. is opvallend; jammer dat hierover in de Nederlandse litteratuur nog niets is gepubliceerd.

Een van de soorten die achteruitgaan is de goudplevier (*Pluvialis apricaria apricaria* en *Pluvialis apricaria altifrons*). De achteruitgang is niet opvallend, omdat deze plevier in nog steeds groot aantal doortrekt. Als men echter bedenkt, dat Nederland het belangrijkste doortrekgebied ter wereld is, dan is het terdege verantwoord om wat dieper op de zaak in te gaan.

Broedareaal

De zuidelijke goudplevier (*apricaria*) verdween, tengevolge van de ontginning van de broedgebieden, sedert 1937 uit Nederland (Voous). Albarda en Snouckaert van Schauburg schreven nog dat de goudplevier „in kleine getale op heidevelden in Noord-Brabant, Gelderland, Friesland en Ameland broedt”. In Noordwest-Duitsland is de zuidelijke goudplevier gereduceerd tot enkele broedparen en in Jutland (Denemarken) broeden nog hoogstens 10 paar. Verder broedt de zuidelijke vorm in Zuid-Noorwegen (tot 60° Nbr.), op de Britse eilanden in Ierland, Schotland, Noord-Engeland en Wales.

De noordelijke goudplevier (*altifrons*) broedt in Noorwegen, IJsland, Zweedse eilanden, Faeroer, Noord-Finland, enige kleine gebieden in Zuidwest Finland, Noord-Rusland, Estland, Letland, Litauen, Noordwestsiberische laagland en Bereneiland (noordelijkste broedplaats).

Beide ondersoorten broeden op vochtige heiden met veenmos en dopheide en andere hooggelegen veen- en heidegebieden in de mostoendra (Voous).

Onderscheid tussen de zuidelijke en noordelijke vorm

De twee ondersoorten zijn in de winter niet van elkaar te onderscheiden.

Whitherby geeft vleugel- en snavelmaten voor beide op (tabel 1), die nauwelijks van elkaar verschillen. We zouden er vanuit kunnen gaan dat exemplaren met een kleinere maat dan 180 mm tot de zuidelijke vorm behoren en exemplaren met een grotere vleugelmaat dan 194 mm tot de noordelijke vorm. Om wat duidelijkheid in deze zaak te brengen, mat de heer Pieters in Waterland de vleugels en snavelmaten van goudplevieren, die hij ving t.b.v. het ringonderzoek. De maten heb ik ter vergelijking naast die van Whitherby c.s. geplaatst in tabel 1. Het valt op dat ze onder en boven de minimum en maximum maten van Whitherby liggen.

TABEL 1

Vleugelmaten (in mm)	Volgens Witherby c.s.		In Waterland (NH)	
	♂	♀	Van 42 ex.	Gemiddeld
P.a. apricarius	188-192	180-191	173-201	184,3
P.a. altifrons	181-194	182-193		
Snavelmaten (in mm)				
P.a. apricarius	21-25	21-25	20,9-28,0	23,4
P.a. altifrons	21-24	21-26		

Van de snavelmaten kunnen we weinig zeggen, hoewel het gemiddelde erg hoog is en daarom wijst in de richting van voornamelijk noordelijke goudplevieren!

Achteruitgang

Bladerend door de literatuur krijgen we, aan het begin van deze eeuw en het eind van de vorige eeuw, de indruk dat de goudplevier als doortrekker algemener is geweest dan nu het geval is. Zo schreven Albarda en Snouckart van Schauburg, dat ze in het voor- en najaar in ontelbare, resp. geweldige menigte doortrokken, terwijl gesprekken met (ex-)goudplevierenvangers een duidelijk inzicht van de achteruitgang demonstrenen.

De jacht op de goudplevier kan hierop een geringere invloed gehad hebben (ook in Nederland wordt de goudplevier nog steeds voor de konsumptie gevangen!). Zo zijn van de in Skandinavië en op IJsland geringde goudplevieren 81 % van de terugmeldingen van eerstejaars en 85 % van de terugmeldingen van oudere vogels, afkomstig van geschoten exemplaren!

Dè oorzaak van de achteruitgang moet echter gezocht worden in de toestand waarin de broedbiotopen verkeren. Zo zijn de broedbiotopen in Nederland, Duitsland en Denemarken zo goed als verdwenen. Dit in cultuur brengen van de broedgebieden breidt zich ook sterker naar het noorden uit, wat gepaard gaat met een algehele achteruitgang van de goudplevier.

Biotoop buiten het broedgebied

Buiten de broedtijd verschijnt de goudplevier op natuurlijke en kunstmatige weiden, uitgestrekte akkerlanden en grazige moddervlakten aan brede riviermonden (Voous).

Om een mogelijke voorkeur voor een van de gebieden aan te wijzen heb ik in tabel 2 aangegeven welke cultuur in de genoemde gebieden in Noordholland

overheerst, gras- of bouwland. Hieruit blijkt een duidelijke voorkeur voor grasland. Om eventuele andere factoren niet uit te schakelen heb ik ook de zandgronden, humus en kalkgraad genoemd (die van belang zijn voor bepaalde begroeiingen). Veel kunnen we uit dit laatste niet destilleren, ook al schijnt het, dat jonge zeeklei en kalkarme grond overheerst.

Voorkomen in Noordholland boven het Noordzeekanaal

In de periode 1963/1964 is speciaal op de goudplevier gelet. Er overwinterden geen goudplevieren in dit gebied, daar vòòr de tweede helf van december de vorst inviel.

Texel (I) : 's Winters en zomers soms op de buitendijkse terreinen. In het na-jaar algemener dan in het voorjaar.

Wieringen (II) : Tijdens de doortrek grote troepen, verspreid over het gehele (voormalige) eiland.

Keinsmerpolder, Polder Schagen en Zijpe (III), Geestmerambacht (IV) en Beemster en omgeving (VI) : Nooit grote aantallen. Deze gebieden zijn over het algemeen alleen pleisterplaatsen voor een enkele dag of dagen.

(De) Vier Noorderkoggen en Lagehoekpolder (V) : Behoort samen met Waterland (VII) tot de belangrijkste pleisterplaatsen van dit gebied. Zitten verspreid door de gehele polder.

Waterland en Marken (VII) : Zeer belangrijke pleisterplaats. Waterland is het enige niet kleigebied waar de goudplevier foerageert (in dit gebied). Foera-

TABEL 2

	grasland	bouwland	jonge zeeklei	oude zeeklei	oude riv.klei	laagveen	lemige	zandgrond	kalkarm	kalkrijk	humusarm	humus
I	x		x				x	x		x		
II	x		x		x			x				
III	x	x	x	x				x	x	x	x	
IV (m.u.v. Langedijk)	x		x						x	x		
V	x		x					x			x	
VI	x			x					x			
VII	x					x						x
Zaanstreek	x					x						
Wieringermeer		x		x					x		x	
Schermer	x			x					x		x	
Heerhugowaard	x	x		x					x		x	
Langedijk			x	x					x		x	
Anna Paulownapolder		x	x						x	x		

Het voorkomen (voorkeur) van goudplevieren op diverse terreinen in Noordholland benoorden het Noordzeekanaal.

De met romeinse cijfers aangeduide zijn die plaatsen waar de goudplevier regelmatig wordt gezien (zie tekst onder „Voorkomen in Noordholland boven het Noordzeekanaal”). Met name genoemd zijn de gebieden waar de goudplevier onregelmatig of sporadisch wordt gezien.

gerende vogels zowel op cultuur-weiland als op weinig gebruikt oneffen weiland.

Andere gebieden (VIII) : Van alle andere niet genoemde gebieden zijn in de periode 1963/64 slechts enkele waarnemingen bekend geworden.

Als meest belangrijke gebieden waarvan weinig waarnemingen bekend zijn, moeten worden genoemd de Polder Koe gras en de Egmondermeer. Vooral de laatste polder is een belangrijk gebied voor doortrekkers, gezien de vele waarnemingen buiten de speciale waarnemingsperiode.

Verder worden regelmatig goudplevieren waargenomen in de Wieringermeer, Anna Paulownapolder, Schermer en de Zaanstreek.

Over het algemeen worden de hoogste aantallen waargenomen in de laatste helft van november en de eerste helft van december. Ook in de tweede helft van maart en de eerste helft van april worden hoge aantallen genoteerd.

In zachte winters blijven in deze gebieden tamelijk grote groepen goudplevieren pleisteren. Het overgrote deel trekt echter weg, ook in zachte winters.

In dit gebied hebben waarnemingen van het Noordzeestrand bijna alle betrekking op wintervogels (het percentage van het totaal is klein) en overvliegende exemplaren. Op buitendijkse terreinen verschijnt hij onregelmatig en steeds in klein aantal.

Waarnemingen uit de tweede helft van mei zijn sporadisch. In de zomer blijven hier en daar enkele exemplaren zwerven; voornamelijk op buitendijkse terreinen (o.a. De Mok op Texel). Dat deze vogels jonge (tweedejaars) vogels zouden zijn, wat het meest voor de hand zou liggen, is niet juist. Er zijn b.v. terugmeldingen bekend uit juni in Frankrijk, van oude vogels!

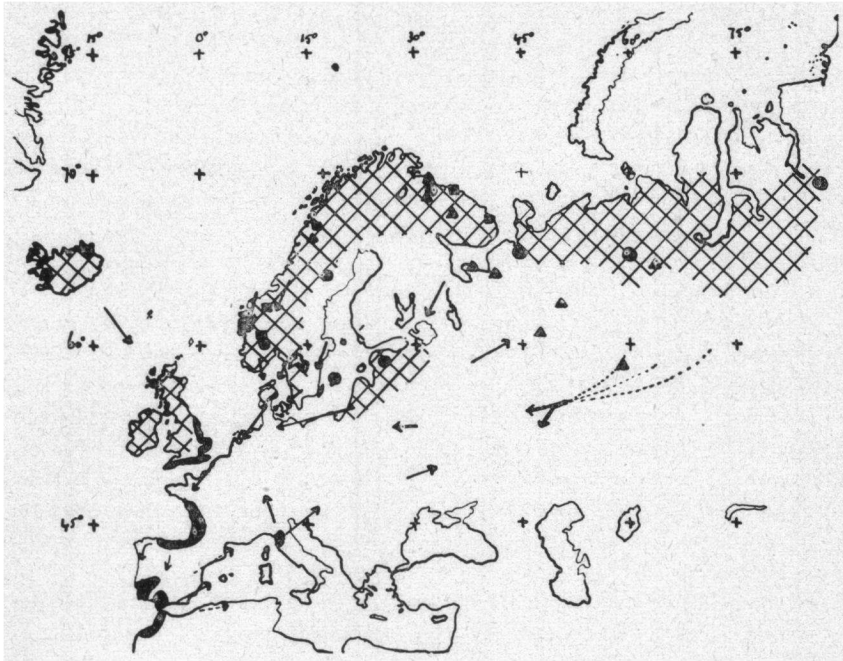
Herkomst, trek en overwinteringsgebied 1)

De herkomst van de goudplevier wordt geïllustreerd door de terugmeldingen in fig. 1. Het is duidelijk dat de vogels, die in Nederland doortrekken en overwinteren, afkomstig zijn uit het gehele broedgebied: van IJsland tot 86° E in de USSR.

De trek van het broedgebied naar warmere streken begint in juli en augustus. Van (voornamelijk) augustus t/m oktober trekken ze door Denemarken. Een niet onbelangrijk gedeelte blijft daar pleisteren tot het weer hen wegjaagt in zuidelijke richtingen. De vogels die Denemarken aandoen zijn vnl. afkomstig uit Skandinavië en Noordwest-Rusland. Van oktober tot half december zijn de meeste in Nederland. Daarna vindt de trek in verschillende richtingen plaats. Een klein gedeelte vliegt naar Engeland en de rest gaat via Vlaanderen en het noordwesten van Frankrijk naar het gebied bezuiden de Loire in Zuidwest-Frankrijk en Noord-Spanje en overwintert daar. Een gedeelte van deze tienduizenden vogels trekt, al of niet door het klimaat gedwongen, door naar Zuid-Portugal en Las Marismas in Spanje, terwijl ook Marokko wordt bereikt.

Vanuit Marokko en Zuid-Iberië vertrekt tenslotte een gedeelte naar het noordoosten en bereikt via de Spaanse oost- en Franse zuidkust, of via de Balearen, Noord-Italië (het grootste deel neemt de normale route weer terug). De populatie die geruime tijd in Italië blijft pleisteren, splitst zich in februari en maart

1) Gebaseerd op terugmeldingen van geringde vogels.

Figuur 1. Herkomst van de in Nederland pleisterende goudplevieren.

- gearceerd : broedgebied (naar Voous).
- zwart : belangrijkste wintergebied.
- pijlen : trekroutes.
- zwarte stip : teruggemeld of geringd in de maand juni.
- zwarte driehoek : teruggemeld in de laatste helft van mei (15 t/m 31 mei).
- zwart vierkant : teruggemeld in de maand juli.

weer in twee richtingen. Een deel vliegt via Duitsland over Nederland en het andere deel gaat linia recta naar het broedgebied.

De aankomst in het broedgebied correleert met de afgelegde resp. af te leggen afstand. In Noord-Rusland arriveren ze begin juni, terwijl ze in Skandinavië al naar gelang de breedtegraad van begin mei in het zuiden tot eind mei in het noorden arriveren.

Een uitzondering op de bovengenoemde trekroutes en winterkwartieren vormen de Britse en IJslandse vogels. De IJslandse goudplevieren blijven gedeeltelijk, tot de sneeuw valt, in het zuidwesten van IJsland. Ze gaan dan hun soortgenoten, die reeds vooruit waren gegaan, achterna naar Brittannië, waar de meeste overwinteren. De Britse populatie is voornamelijk stand- en zwerfvogel.

Conklusie

De goudplevier verdient in Nederland, als belangrijkste doortrekgebied ter wereld, volledige bescherming. De achteruitgang in het Noordwest-Europese broedareaal pleit hiervoor.

De goudplevier heeft op de pleisterplaatsen in Noordholland een duidelijke

voorkeur voor grasland. Verschijnt in de zomer en bij aanhoudende vorst (als op de pleisterplaatsen de grond hard bevroren of door een laag sneeuw bedekt is) vrijwel uitsluitend op buitendijkse gronden en stranden.

De in Nederland pleisterende en doortrekkende goudplevieren zijn voornamelijk afkomstig uit Skandinavie en Noord-Rusland. IJslandse broedvogels komen hier waarschijnlijk bij uitzondering. Vogels die behoren tot de zuidelijke vorm zullen vnl. afkomstig zijn uit Zuid-Noorwegen ¹⁾).

Tot welke vorm de vogels behoren die hier in de zomer worden gezien is moeilijk te zeggen (dit is soms in het veld te onderscheiden!). Uiteraard komt de zuidelijke vorm het eerst in aanmerking, doch gezien zijn geografische verspreiding en voorkomen is het onwaarschijnlijk, dat dit alle zuidelijke vogels zijn. De eerste doortrekkers, die in juli arriveren, zijn wellicht vnl. zuidelijke (Zuid-Noorse) broedvogels. Deze veronderstelling wordt gesteund door terugmeldingen van de noordelijke vorm, die in juli en augustus vaak nog in of bij het broedgebied worden teruggemeld. Dat de zuidelijke goudplevier in Nederland zou overwinteren is onwaarschijnlijk, hoogstens een enkele Engelse vogel.

P. Boer Jr., Hobbemalaan 145, Alkmaar

LITTERATUUR (door redactie bekort):

- Boer, P. en G. R. Monsees, Vogels van de Hondsbossche Zeewering (rapport).
Holgersen, Holger, 1964, Ringmerket oversikt 1950 t/m 1963.
(gepubl. in Stavanger Arbok en Sterna).
Monsees, G. R. en Chr. van Orden, 1965, Interessante terugmeldingen uit ons rayon,
De Pieper IV, pag. 77 en 103.
Chr. van Orden, 1963, Avifauna van Texel.
Perdeck, Dr. A. C., c.s., Ringverslagen van het vogeltrekstation.
(gepubl. in Limosa, etc.).
Pieper, De, Periodiek van de Vogelwerkgroep Noordhollands Noorderkwartier.
Alle jaargangen.
Vogelwerkgroep Noordhollands Noorderkwartier, waarnemingenkaartsysteem.
Voous. Prof. Dr. K. H., 1960, Atlas van Europese vogels.

Bijzonder veel dank ben ik verschuldigd aan mej. G. v. d. Baan, aan de heren A. L. en L. J. Dijkse, J. Renooy, K. Roselaar, M. C. Stoepker, E. J. W. Top, C. N. Venneker en vooral aan de heer A. L. Pieters voor het verschaffen van waardevolle gegevens.

¹⁾ In Noorwegen zijn t/m 1963 slechts 85 goudplevieren geringd. Twee terugmeldingen van als jong, op 62° Nbr., geringde vogels, kwamen beide eind november uit Friesland (Holgersen).